

Atf / Citation

TOMRUK, Y. (2022). "Gökçe, Emrah (2022). 40 Soruda Klasik Türk Edebiyatı. İstanbul: Ketebe Yayınları, 487 s. ISBN: 9786258486452", *Gazi Türkiyat*, 30: 286-290.

Geliş / Submitted 10.05.2022

Kabul / Accepted 10.06.2022

DOI 10.34189/gtd.30.017

40 SORUDA KLASİK TÜRK EDEBİYATI

Gökçe, Emrah (2022). 40 Soruda Klasik Türk Edebiyatı. İstanbul: Ketebe Yayınları, 487 s. ISBN: 9786258486452

Yaprak TOMRUK*

40 Soruda Klasik Türk Edebiyatı adlı kitap, eski Türk edebiyatı alanında çalışmaları olan Dr. Emrah Gökçe'nin editörlüğünde hazırlanmıştır. Kitap, on üç akademisyene sorulan 40 soru ile bu sorulara verilen cevaplardan oluşmaktadır. Kısa bir ön sözün ardından on dört başlıktan oluşan eser, soru-cevap şeklinde düzenlenmiştir. Kitabın son kısmında ise *40 Eser Listesi* başlıklı bir ek ve soruların yöneltildiği akademisyenlerin öz geçmişlerini ihtiva eden *Biyografiler* başlığı bulunmaktadır. Çalışmada yer alan akademisyenler: Prof. Dr. Adnan KARAIŞMAİLOĞLU (Kırıkkale Üniversitesi), Prof. Dr. Cemâl KURNAZ (Gazi Üniversitesi), Prof. Dr. Günay KUT (Boğaziçi Üniversitesi), Prof. Dr. Halil ÇELTİK (Gazi Üniversitesi), Doç. Dr. Hasan KAPLAN (Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi), Prof. Dr. İsrail BABACAN (Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi), Prof. Dr. M. Fatih KÖKSAL (İstanbul Kültür Üniversitesi), Prof. Dr. Mertol TULUM (İstanbul Üniversitesi), Dr. Öğr. Üyesi Mustafa ÇİPAN (Selçuk Üniversitesi), Doç. Dr. Muvaffak EFLATUN (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi), Prof. Dr. Neslihan İlknur KOÇ KESKİN (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi), Doç. Dr. Türkân ALVAN (Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi), Prof. Dr. Yavuz BAYRAM (Ondokuz Mayıs Üniversitesi) şeklinde sıralanabilir.

* Doktora öğrencisi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Ankara/TÜRKİYE. yaprak.tomruk@hbv.edu.tr, ORCID: 0000-0002-0676-5448.

Editör, kitabın ön sözünde klasik Türk edebiyatını, bu alana ilgi duyan her yaştan insana tanıtmayı ve kişilerin alan hakkında bir ön fikir oluşturmasını sağlayarak bilgi sahibi olmasını amaçladığını belirtmiştir. Emrah Gökçe'nin, kırk soruya ilaveten klasik Türk edebiyatını anlamak için muhakkak okunması gereken kitapları da çalışmada yer alan akademisyenlerden aldığı tavsiyeler ile ayrı ayrı liste şeklinde verdiği görülmektedir.

Kitabın ilk başlığı *Tanım, Kapsam ve Kaynaklar* isimli kısımdır. Bu bölümde dört akademisyen tarafından beş soru cevaplanmıştır.¹ Bu kısımda yer alan ilk soruda, klasik Türk edebiyatının tanımı, hususiyetleri ve bu edebiyata verilen farklı isimler üzerinde durulmuştur. Klasik edebiyatın tanımı yapılmış, bir metni bu edebiyata dâhil etmek için metnin hangi özellikleri taşıması gerektiği hususuna değinilmiştir. Bu edebiyatın keskin sınırlarla çizilmiş kuralları olduğu mevzuu ile ilgili ise yıllarca söylenegelen basmakalıp ifadelerin tekrar edildiğine değinilerek bu durumun yanlışlığının vurgulandığı görülmektedir. Klasik Türk şiirinin vasıflarından bahsederek araştırmacılar tarafından bu edebiyata verilmiş isimler sebepleri ile birlikte açıklanmıştır. Klasik Türk edebiyatının kaynakları ile ilgili soruda, konu maddeler hâlinde kısa kısa izah edilmiştir. Bu edebiyatın tarihî olarak kapsadığı dönem aralığı üç kısma ayrılarak 14. ve 15. yüzyıllardan itibaren dilde ve konuları ele alış şeklinde zamanla görülen değişikliklere değinilerek bir açıklama yapıp coğrafyası hakkında farklı yerlerde yetişen ve divan şiiri ile ilgilenen şairler olduğu bahsi zikredilmiştir. Tezkireler hakkında bilgi verilirken tezkire geleneğinin tarihî gelişimi dönem dönem açıklanmış ve tezkirenin üstlendiği fonksiyon ve edebiyatımız için önemi kısaca vurgulanmıştır. Osmanlı Türkçesi ve klasik Türk edebiyatının dili hakkında detaylı bir açıklama yapıldığı görülmektedir. Öncelikle Osmanlı Türkçesi tabirine değinilerek bu kavram, *halk dili* ve *edebiyat dili* mevzuları şeklinde alt başlıklarla söz konusu edilip örnek metinlerle açıklanmıştır. *Divan şiirinin dili* bahsi ile de birtakım dil bilgisi kurallarından bahsedilerek konunun teferruatlı bir şekilde açıklandığı görülmektedir.

Mânâ, Mecaz, Mazmun ve Tasavvuf isimli ikinci başlıkta yedi akademisyenin cevapladığı 11 soru yer almaktadır.² Şairlerin aşk anlayışı mevzuu, mecazî aşk ve hakikî aşk meselesine de değinilerek klasik şiirin ana konularından olan güzellik kavramı ile bağlantılı olarak divan şairlerinden örnek beyitlerle açıklanmıştır. Klasik Türk edebiyatında sevgili tipi ile ilgili soruda şairlerin sevgiliyi tarifi, sevgilinin soyut veya somut olma konusu hakkında bilgi verilmiştir. Harf simgeçiliği hususunda, zamanında harflerin bir ilmin konusu olduğu, farklı kültürlerde harfler etrafında gelişmiş olan birtakım inançlar bulunduğu vurgulanarak İslâm kültüründe harflerin yerine hatta Hurûfîlik anlayışına da değinilmiştir. Klasik Türk edebiyatında harf

¹ Sorular sırası ile; M. Fatih Köksal (1), Günay Kut (2), İsrail Babacan (1), Mertol Tulum (1) tarafından yanıtlanmıştır.

² Adnan Karaismailoğlu (2), Hasan Kaplan (1), İsrail Babacan (2), Muvaffak Eflatun (1), Neslihan İlknur Koç Keskin (1), Yavuz Bayram (1), Mustafa Çıpan (3).

konusunun nasıl yer aldığı ve şairlerin harfleri benzetme unsuru olarak kullanışı örnek beyitlerle ifade edilmiştir. Klasik Türk edebiyatının önemli konularından birisi olan mazmun ile ilgili soruda kelimenin tanımı, bu alan üzerinde hem eskiden çalışmış hem de günümüzde çalışmış olan araştırmacıların mazmun hakkındaki söylemleri, şairlerin bizzat bu kelimeyi kullanışlarının örnekler üzerinden izah edildiği görülür. Üslup nedir sorusunda “devir üslubu” kavramına da değinilerek klasik edebiyatta görülen üsluplardan *klasik üslup*, *Sebk-i Hindî* ve bir akım olup olmadığı da tartışılan *Türkî-i basîf* akımları hakkında bilgi verilmiştir. Klasik Türk edebiyatının kaynaklarından olan mitoloji ile ilgili soru kısa fakat anlaşılır bir şekilde ifade edilmiş ve klasik edebiyatın yararlandığı mitolojik unsurlar alt başlıklar şeklinde açıklanmıştır. Klasik Türk edebiyatında kullanılan edebî türler sorusu tablolar ile detaylı olarak izah edilmiştir. Klasik Türk şiirinde sevgilinin güzellik unsurlarının nasıl anlatıldığı, konuyla ilgili mazmunların neler olduğu konusunda öncelikle mazmun hakkında önemli kaynaklar dipnot ile detaylı şekilde verilir daha sonra sevgilinin güzellik unsurları ayrıntılı olarak ve tablo ile ifade edilmiştir. Bu bölümde Klasik şiirde sıkça kullanılan aşk, maşûk, âşık mefhumları, şairlerin şiirlerinden örnek beyitlerle açıklanmıştır. Mecaz ile ilgili soruda, mecazın tanımı, klasik Türk edebiyatının mecaz örgüsü, bu edebiyatta sık kullanılan sözlerin mecaz olarak kullanılıp kullanılmadığından bahsedilmiştir. İkinci başlığın son sorusu tasavvufun klasik Türk şiirine etkisi, şairlerin tasavvuf ve tarikat bağlantıları ve Mevlevîliğin bu alana olan katkıları ile ilgili sorudur. Tasavvufun alanla ilgisi açıklanarak ayrıca Mevlânâ'nın ve Mevlevîliğin divan edebiyatının oluşumuna katkıları maddeler hâlinde sıralanarak konunun açıklayıcı şekilde ele alındığı görülmektedir.

Kitabın üçüncü başlığı *Diğer Dil ve Kültürlerle İlişkisi* isimli başlıktır. Bu başlıkta iki soru cevaplanmıştır.³ Osmanlı Türkçesi ve Farsça arasındaki ilişki, Farsçanın dilimizi nasıl ve ne ölçüde etkilediği, bu edebiyatın Farsçadan ve Fars şiirinden ne ölçüde etkilendiği üzerinde açıklayıcı bilgiler verilmiştir. Türkçe ve Farsça arasındaki temasın hangi yönlerde olduğu siyasî ve coğrafi konularla da bağlantı kurularak açıklanmıştır. Bu bölümdeki bir diğer soru ise Farsça divan yazan şairler var mıdır ve Mevlânâ gibi şairler neden Farsça eser verme gereği duymuşlardır sorusudur. Bu soru ile birden fazla dilde şiir söyleyen şairlere değinilmiştir.

Çalışmanın, *Şekle Dair Unsurlar* isimli dördüncü başlığında dört akademisyenin cevapladığı 5 soru yer almaktadır.⁴ Bu sorular; kafiye, redif, nazım şekilleri, nazım biçimleri ile ilgili sorulardır. Kafiye ve redif nedir ve Klasik Türk edebiyatında nasıl bir fonksiyon üstlenmişlerdir sorusunda kafiye harfleri, kafiye çeşitleri ve redif örneklerle açıklanmıştır. Klasik Türk edebiyatında en çok kullanılan nazım şekilleri sorusu ile mesnevi ve gazel üzerinde durularak şairlerin hangi nazım şekli ile ünlendiğine de değinildiği görülür. Rubai nazım şekli hakkında bilgi verilirken önce

³ Adnan Karaismailoğlu (2).

⁴ Cemâl Kurnaz-Halil Çeltik (3), Mertol Tulum (1), Neslihan İlkur Koç Keskin (1).

bu şekil hakkında bilgi verilmiş rubai vezinleri üzerinde de durularak örneklerle ifade edilmiştir. Nazım şekilleri ile ilgili bir diğer soru mesnevi ile ilgilidir. Burada mesnevinin kısaca tanımı yapılmış ve mesnevi edebiyatı konusuna değinilmiştir. Divan nedir sorusu ile de mürettep bir divanın tertip şekli hakkında maddeler hâlinde açıklayıcı bilgiler verildiği görülmektedir.

Bir diğer başlık *Şair ve Şair Olma Usûlü* isimli beşinci başlıktır. Bu kısımda beş akademisyen tarafından 6 soru cevaplanmıştır.⁵ Şairlerin eğitimleri ile ilgili sorunun tezkirelerden edinilen bilgiler ışığında kısaca açıklandığı görülmektedir. Kadın şairler konusu ile farklı kültürlerde kadın şairler ve Klasik Türk şiirinde kadın şairler kapsamlı bir şekilde açıklanmıştır. Burada klasik şiirin önemli kadın şairlerinden bahsedilerek şiirlerinden örnekler verilmiştir. Mahlas ile ilgili soruda şairlerin mahlaslarını nasıl seçtiklerinin cevabı bulunmaktadır. Nazirenin açıklandığı soruda şairlerin niçin nazire yazdıklarına değinilmiştir. Şairlerin yöneticilerle olan ilişkisi ve patronaj sistemi tarihî örneklerle kısaca açıklanmıştır. Bu bölümün son sorusunda ise klasik şiirde bir kişinin şair olabilmesi için geçmesi gereken aşamalardan ve alması gereken eğitimden bahsedilmiştir.

Yazma Eser ve Mecmualar isimli altıncı başlıkta yazma eserin tanımı, bir yazmanın şekline dair temel bilgiler ayrıca mecmua ve cönk kavramları da ele alınmıştır.⁶

Bir diğer başlık *Metin Neşri, Metin Şerhi ve Kaynakça* isimli yedinci başlıktır. Bu başlıkta metin neşri için önemli olan isimler anılarak metin neşrinin tarihi hakkında bilgiye ilaveten detaylı bir kaynakça verilmiştir. Metin şerhi, lügatlar ve ansiklopedik eserler hakkında da detaylı bir kaynakça okuyucular ile paylaşılmıştır.⁷

Aruz Vezni başlığı kitabın sekizinci başlığıdır. Bu kısımda Aruz vezninin tarihi hakkında bilgi verilerek aruz bilmenin metni doğru okumaya olan faydasına değinilmiştir. Aruzun nasıl öğrenileceği ve Türk aruzu konusunun da vurgulandığı görülmektedir.⁸

Dokuzuncu başlık *Nesir* ismini taşımaktadır. Bu başlık altında Osmanlı tarihlerine değinilmiş ve asıl olarak Osmanlı Türkçesi ile ilgili olan soruya gönderme yapılmıştır.⁹

Dijital Dünyadaki Durum isimli onuncu başlıkta metin hazırlama ve paylaşım konusu ile internet kaynakları alt başlıklar şeklinde ele alınmıştır. İlk başlık altında metin hazırlarken kullanılan fontlarda birlik olmayışı sorununa değinilmiş, internet kaynakları başlığında ise kurumların açık erişim sayfalarının yanı sıra internet üzerinde bulunan sözlükler okuyucu ile paylaşılmıştır.¹⁰

⁵ Günay Kut (1), Türkân Alvan (1), Mertol Tulum (2), M. Fatih Köksal (1), Neslihan İlknur Koç Keskin (1).

⁶ Günay Kut.

⁷ M. Fatih Köksal.

⁸ M. Fatih Köksal.

⁹ Mertol Tulum.

¹⁰ Cemâl Kurnaz-Halil Çeltik.

On birinci başlık *Sosyal Hayatla Olan İlişkisi* isimli başlıktır. Bu bölümde özellikle Klasik Türk şiirinin gerçek hayattan kopuk olduğu şeklinde eleştirilere maruz kaldığına değinilmiştir. Klasik şiirde görülen sosyal hayat on bir alt başlık ile açıklanarak bu edebiyatın sosyal hayatla olan ilişkisine vurgu yapılmıştır.¹¹

Bir diğer başlık *Halk Şiiri ile İlişkisi* başlıklı on ikinci başlıktır. Bu bölümde halk edebiyatı ile divan şiiri arasında etkileşim olup olmadığı incelenmiştir. Divan şairleri ve halk şairlerinin birbirlerinin üsluplarından etkilendikleri örneklenilerek belirtilmiştir. Benzer şekilde halk şairlerinin aruz ile veya divan şairlerinin hece ile şiirler yazdıkları söylenilmiştir. Bu iki edebiyatın nazım şekilleri ve türlerinin de birbirleriyle olan etkileşimlerine değinilmiştir.¹²

Kitabın on üçüncü başlığı *Musiki ile İlişkisi* ismini taşıyan kısımdır. Klasik Türk edebiyatının şiir ve musiki ile bağlantısı detaylı olarak verilmiştir. Bu bölümde divan şairlerinin musiki ile ilişkileri, musiki terimlerini şiirlerinde kullanım şekilleri örneklerle izah edilir. Hem şair hem bestekâr olan sultanlardan bahsedilirken onların bestelenmiş şiirleri de örnek olarak gösterilmiştir. Bu bölümde cevaplanan bir diğer soru klasik dönemdeki şiir ve musiki meclisleri hakkındadır. Burada, Osmanlı'da saray ve devlet adamlarının konaklarında kurulan işret meclislerinin musiki ve şiire olan katkıları üzerinde durulmuştur.¹³

Son başlık, *Nasıl Anlamalı ve Sevdirmeli?* ismini taşımaktadır. Bu başlıkta ortalama bir okurun klasik Türk edebiyatını anlamak için yapması gerekenler ve izlemesi gereken yöntemler söylenir. Bu noktada, öncelikle dilin sürekli değiştiği vurgulanmış ve bu sebeple hemen her milletin klasik edebiyatlarını anlamak için gayret gösterilmesi gerektiğine değinilmiştir. Ortalama bir okurun klasik Türk edebiyatını anlamak için başvurması gereken kaynaklar arasında sözlüklerin yanı sıra alanın yapı taşları olarak görülen eserler zikredilmiştir. Beyitlerin günümüz Türkçesine aktarımı da örneklerle gösterilmiştir. Klasik Türk şiirinin sevdirmesi ile ilgili son soruda ise öncelikle lisans eğitiminin önemi vurgulanmış akabinde öğrencilere sevdirmek için görsellerin ve materyallerin öneminden bahsedilmiştir.¹⁴

Kitap, *Ek ve Biyografiler* başlıkları ile son bulmuştur. *Ek: 40 Eser Listesi* başlığı altında klasik Türk edebiyatını anlamak için muhakkak okunması gereken kırkar kitap on bir akademisyen tarafından ayrı ayrı listelenerek verilmiştir. *Biyografiler* başlığı altında ise çalışmada yer alan on üç akademisyenin biyografileri verilmiştir.

Ketebe Yayınları tarafından yayımlanan *40 Soruda Klasik Türk Edebiyatı* adlı kitap, yukarıda bahsedilen konuları örneklerle, kaynakçalarla açıklamış ve klasik Türk edebiyatı ile ilgili hemen her konuyu sorulardan yola çıkarak izah etmiştir. Kitap,

¹¹ Neslihan İlkur Koç Keskin.

¹² Türkân Alvan.

¹³ Türkân Alvan (2).

¹⁴ İsrail Babacan (1), Neslihan İlkur Koç Keskin (1).

özellikle lisans ve lisansüstü öğrencilerin yanı sıra bu konuya ilgi duyan herkesin çalışmalarına yardımcı olabilecek mahiyettedir.